

Horváth Márton:

ÍRÓ-DIPLOMATÁK

Azt a címet is adhatnánk ennek a kis írásnak, hogy „*idézés bűnyűben*”. — Nemcsak azért, mert Fehér Klára két hete bemutatott színdarabjával kezdjük, hanem elsősorban azért, mert egyes író elvtársaink, sőt egész irodalmi közszellemünknek, igenis, a bűn hátrárait súlyos hibáiról lesz szó.

Nézzük a „*tényállást*”. Egy kezdő író első színdarabja került bemutatásra a Belvárosi Színházban — az első abból a szempontból is, hogy először vitte színpadra a magyar munkásosztály fontos problémáit. Csoda persze nem történt, a színdarab nem tökéletes, a problémát nem oldja meg maradéktalanul. Vannak a darabban felesleges figurák és hiányzik, kiáltóan hiányzik, az öntudatos kommunista munkás alakja. Vannak zökkenők a felépítésben, talán egy kis megalkuvás is a naivan bonyolult bűnyűgyi história kedvéért... A hibák felsorolását folytatni lehetne: minden első színdarab jellegzetesen elkerülhetetlen hibáit — nem ez a döntő. A helyes kezdeményezés, sőt a nagy tett az, hogy először vezet el minket magyar színdarab a szoba-konyhás profilalkások belső problémáihoz, az új élettel vívódó munkásaladók küzdelmei közé. Először hangzanak el olyan szavak a magyar színpadon, melyekről munkásasszonyok és férfiak, öregek és fiatalok magukra — és problémáikra ismerhetnek.

Nem tökéletes és nem „örökbecsű” ábrázolásban — de végre a magunk élete zajlik a színpadon: ez az, amit két hét alatt majd mindegyik munkásnéző észreveszt, csak a mi kritikus író elvtársaink nagyobb részéből váltott ki valami okatlan, elvakult, toporzékoló dühöt.

Zelk Zoltán röviden és velősen egyszerűen kiutasítja a szerzőt a magyar színpadokról, mondván: „*a felszólítás, a sürgetés, hogy írj, az írók felé szól.*” Gergely Sándor enyhébben ítélt, mert egyetlen hasznos dolgot mégis csak talál a darabban: „*A művészietlenség jelen esetben nagyon hasznos, mert ha íróművész lehel a figurákba lelket és konstruál számukra a megadott mese keretén belül és a feltüntetett politikai elgondolás mellett művészien megkonstruált szerkezetet, a portré a magyar munkásságról elrettentő lett volna.*”

Ha könnyebb végén akaránk megfogni, könnyen visszafordíthatnánk a kérdést a kritikusok felé. Megkérdézhetnénk e két kritikus, hogy hajlandók-e a kezdő színműíróval szemben támasztott „színvonaligényüket” megalkuvás nélkül alkalmazni saját maguknál is? Zelk, a kritikus nem fedezi-e fel Zelkénél, a költőnél bizony néha-néha a rutin, a technika, az önmagát ismétlő mesterségbeli ügyesség műfogásait az „igazi irodalom” helyett? Gergely Sándor, a kritikus nem veszi-e észre, hogy Gergelynek, a drámaíróknak a „vitézei és hősei” sem Shakespeare szülöttel, hogy az ő darabja megkapta azt a biztatást, sőt elnézést, amit maga megtagadott egy kezdőtől?

De ne intézzük el ezt a kérdést „*fogat fogért, szemét szemért*” alapon. Nem szerző és kritikusok vitájában akarunk „igazságot tenni”. Új irodalmunk néhány elvi kérdése merült fel — és háttérben a legfontosabb: íróink viszonya az új magyar társadalomhoz.

Kezdjük mindjárt a legfontosabbal: íróink jórésze lényegében cserbenhagyta a népet. Lehet ezt enyhébben is fogalmazni: a nép hagyta faképnél az írókat — ez a lényegesen mitsem változtat. Dolgozó népünk a magyar forradalmi átalakulás hétemértődes csizmáival lép, s az írók? ... Vannak, kevesen, inkább a gyakorlatlanok és fiatalok között, akik átvésztik ezt az ütemet, követik a fejlődés iramát, persze inkább a riportter ceruzájával, de néha már a költő és a drámaíró igényesebb tollával is. Legtöbben és a legnevesebbek íróink, költőink azonban inkább csak őrzik „legnemesebb irodalmi hagyományaink” kincsésládáját, mely a „legmagasabb irodalmi színvonal” lakatjával van lezárva. A kulcs az ő zsebukban van, ritkán veszik azt elő, hogy nemes írásaikban kiöntsék az ellenforradalom

korszakában felhalmozódott keserűségüket, mely furcsa és változékony keveréke a történelmi igazságtalanság és elnyomatás jogos keserűségének és az egyéni mellőzöttség, kiszorítottság nyugtalanító emlékeinek. Mai felszabadult munkás és boldog életünkre is a mult sötét árnykait vetik — vagy ha nem, akkor a meggyőződés nélküli „kötelező optimizmus” ismétlődő strófáit fújják, mely idegen a multtól és jelenti a jövőt megmozgató ereje a gépesített rutin. *Allamostól íróknak* lehetne őket nevezni, akik legjobb esetben is nem jelen alkotásaiikkal, hanem szenvedésekkel és mellőzésekkel teli multjukkal érdemelték ki megfeszítő pozícióikat. Az állammal, pontosabban a *Hivatallal* függnek össze és nem amúgy egyszerűen a néppel. (Kell-e magyarázni, hogy a nép és állam nem ugyanaz — még akkor sem, ha az állam a népé.) Saját hivatalos irodalmi tekintélyük, pozícióik és kiadói monopóliumuk őrzői ők, akik szentségtörést látnak a fiatalok merész kísérleteiben, merényletet a „szakszerű színvonal” ellen és a „naturalizmus” átkát szórják azokra, akik mégiscsak megkísérik a mai problémákat, mai témákat tisztókn ragadni.

A népnek azonban együttérző és együtt alkotó írókra, és nem *író-diplomatákra* van szüksége. Ne felelje senki a mi kultúrara éhes tömegünknek azt — mint Illyés Gyula teszi, a Szabad Nép mai számában közölt cikkében —, hogy Tolsztojnakk ennyi meg ennyi évtizedre volt szüksége, amíg megírta Napoleon oroszországi hadjáratainak regényét. A szovjet írók nem várták meg „a szocializmus felépítésének a befejezését” (és még néhány évtizedet utána): már a huszas és harmincas évek alatt az építés volt a főtemájuk. Így segítettek saját műveikkel az építés művét. Nem vártak ötven évet a Nagy Honvédő Háború „remekművet érlelő történelmi perspektívájára”. A verset, regényt, filmet és színdarabot ugyanúgy harcba vetették a német hódító ellen, mint tankjaikat és repülőgépeiket. Nálunk, Magyarországon, Petőfi országában, kell-e magyarázni, hogy a költő nemcsak kardjával — tollával sem hagyhatja cserben harcbainduló népét? Vajon Ady és József Attila megvárta-e Tisza és Horthy bukásának „történelmi perspektíváit” — nem harcoltak-e szinte magukra maradvá is, hogy ez a „történelmi perspektíva” olyan legyen, mint amilyen napjainkban lett!

S ez a magatartás távolról sem csak a forradalmi, a szocialista irodalom magatartása. Dickens és Balzac a londoni és párizsi utcárol szedték össze műveik építőköveit. Túlnagy a mérték? Lehet. De most mégsem arról van szó a magyar költő számára, hogy elesen a segesvári csataterén. A tehervonatok kerekeiben nem a halál zakatol, mint József Attila korában, hanem egy épülő új ország ritmusa. Ne mondja tehát senki dolgozó, küszködő, eredményeire büszke népünknek, hogy majd csak gyermekeinknek dalolják el a mai kort; Magyarországi igazi hőskorát.

Íróink — és példamutatónan elsősorban kommunista íróink — magatartásának alaposan meg kell változnia. Nyissák ki fülüket Lenin figyelmeztető szavaira: „*Akkor ideje az aesopusi beszédnek, az irodalmi szolgátságnak, a rabszolganyelvnek, a szellemi jobbágyságnak! A proletariátus véget vetett ennek az aljasságnak, amely mindent megfajított, ami eleven és friss volt Oroszországban. De a proletariátus addig még csak félszabadságot vívott ki Oroszország számára. A forradalom még nem ért véget. Ha a cárizmusnak már nincs hozzá ereje, hogy legyőzze a forradalmat, a forradalomnak viszont még nincs ereje ahhoz, hogy legyőzze a cárizmust Es olyan korban élünk, amikor mindenütt és mindenben megmutatkozik a nyilt, becsületlen, egyenes, következőes pártosságnak és a földalatti, leplezett, „diplomataikus”, ravasz „legatitánsnak” természetellenes összekapcsolása.*”

Pontosan ez az az erkölcssten kétértelműség, aminek a mi irodal-

munkában is véget kell vetni. Ki kell végre mondani: az öt éves terv meghatározza irodalmunk főirányát és fő témakörét is. Ez nem *leszűkítést* jelent, hiszen úgy is lehetne ezt a követelményt fogalmazni, hogy az irodalomnak elsősorban *mai életünk* legfontosabb kérdéseivel kell foglalkoznia — hiszen a szocialista építés alakítja ki döntően új életünket. Akinek ez *kényszerzubbonyt* jelent, az csak börtönné érezheti az egész új Magyarországot, annak aligha lehet helye az új irodalomban.

Mindez azt is jelenti, hogy a téma: az *építés* témája elsőrendűen fontos, de nem *kizárólagos*. Mutassák meg az írók multunkat is, mert csak úgy érthetjük meg jelenünket és jövőnket. De nem úgy, ahogy sokan tették: mai témákra is a mult árnyékát vetették. Beszéljenek a multról is úgy, mint nehéz talajról, melyen mégiscsak mai győzelmünk termett meg. Legkiválóbb íróink között is akadnak olyanok, akiknek pupillája még mindig csak sötétben táglul ki, de ha mai életünk napfűtésébe néznek, úgy *összeszűkül*, mint a gombostű feje. Nem könnyű a feladatot: *szemet cserélni, szívet cserélni, ha kell, de egészen résztvenni végre az író alkotás mozgósító erejével is népünk munkájában.*

Es mi lesz a „színvonalal”, a „naturalizmus veszélyével”, a „magyar irodalom „minőségi hagyományával”? Az lesz, hogy az arisztokratikus „színvonalat” fel fogja váltani a magasabbrendű, fejlettebb, demokratikus színvonal. Demokratikus irodalom: jelent, hogy milliókhoz szóló közérthető és közérdeklő irodalom. A népből jött és népért élő új hősök irodalma ez. Új emelkedettség: az építés pátoszának irodalma ez.

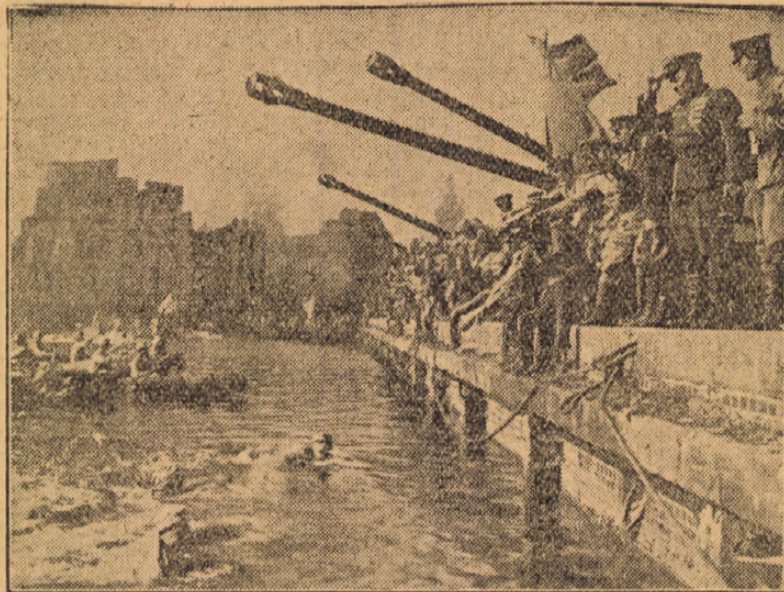
Nem a naturalizmus a fővesztély. Aki csak ezt állítja előtérbe — egyszerűen az egész új irodalomtól fél. Ha bizonytalan, vagy gyakorlatlan kezű író nyul a ma témáihoz, hőseihez és problémáihoz, ha be akarja vonni olvasói táborába az új és járatlan olvasóközönséget is, ha ennek megfelelően keresi a „hasznosságát”, ha keresi az élet jelenségeihez tapadó hűséget, amit a felszínen persze könnyebb megtalálni — akkor könnyen előfordulhat, hogy „naturalista” elemek keverednek művébe. De ha „meg kell aludni”, ha végig kell csinálni az új irodalom szülesséi fájdalmait, akkor még mindig jobb az ajkbiggyesztve emlegetett „naturalista ábrázolás”, mint az ábrázolásról való lemondás, vagy az a fajta szellemidézés, kísérletjárás, ami irodalom címén történik ma nálunk. Először: a naturalizmus csaknem szükségszerű *átmeneti* velejárója az irodalom nagy demokratikus fordulatainak, amikor a legszélesebb közérthetőség az egyik legfontosabb követelmény és az élet új jelenségeinek ábrázolása szinte „kísérleti stádiumban” van. Másodsorban: a naturalizmus „vesztélyt” elsősorban épp azok az *író-arisztokraták* idézik fel, akik éretlen göggyükben cserbenhagyják a népet, s ezzel rákényszerítik a tömeget, hogy valamiféle irodalmi „ön-ellátásra” rendelkezzenek be. Az ilyen talajon tenyésző dilettantizmus és „naturalizmus” épp azokat a finnyáskodó írókat vádolja, akik nemlétező irodalmi „színvonaluk” egeből nem hajlandók „leereszkedni” népünk mai problémáihoz.

Nem veszik észre, hogy ez a leereszkedés — a valóságban felemelkedés lenne. Népünk látni akarja új, bizakodó, vidámabb arcát saját irodalmának tükrében is. Az évszázados elnyomatás redői kismúlhatnak, a szolgálat szegényfoltjai eltűnnek végre népünk fiatalok, erőt sugárzó arculatáról. Ki akarja hallani, nem mindig könnyű, de biztató jelenét és boldog jövőjét íróink szavából is. Nem elégszik meg azzal, hogy csak az öt éves terv számain és politikusainak beszédein keresztül pillanthasson csak be saját jövőjébe. Nem elégszik meg azzal, hogy megépít, látni is akarja ezt a jövőt a művészetek, az irodalom varázslatával. A magyar demokrácia írója csak akkor méltó erre a megfeszítő névre, ha megérti népünk érthető emberi igényét és azt alkotó erejével kielégíteni igyekszik.

A HÉT filmjei

A húsvéti moziműsor érdekes és jelentős filmbemutatói között szerepel az a nagyszerű szovjetfilm, amely-

„Találkozás az Elbánál”

Ez a kép azt a jelenetet ábrázolja, amely az amerikai tábornok szavai szerint „a háború legsúlyosabb következménye” — az ineprialisták számára. Azt a jelenetet, amikor a két hadsereg történelmi találkozásakor az amerikai katonák, átúszva, vagy áttevezve az Elbán, forrón kezelt szoritának barátaikkal, a hős szovjet harcosokkal.

A béke filmje után számoljunk be a Díszmagyarorról

a magyar filmgyártás új alkotásáról, amely akkor játszódik, amikor Magyarország volt urai, a gyárosok és a díszmagyaros ezerholdasok a fasizmussal kötöttek szövetséget új háborúra, népeket elpusztításra és kifosztásra.

Gyilkosok, rablók mindenre elszánt bandája volt a hajdani magyar uralkodóosztály, de jellemtelenségük vonásaitól nem hiányzott a végtelen

ostobaság, a mohó kicsinyesség, az andorító kapzsóság sem. A film arról az oldalról mutatja be volt urainkat, Horthytól a dadogó Dodóig, a „záslós úrtól” az „aranyifjúig”. Bemutatja, hogy gonoszságuk mellett valójában milyen meglehetősen méltó, üres pojácák voltak a palotatermek magasságában lakó, háprázatos pompával körülvett „előkelőségek”.

Ezek a féregk uralkodtak rajtunk, ezektől függött millió és millió becsületes dolgozó sorsa! Kineveztük őket, viszonlálva a filmen jóismert arcukat, jellemüket és modorukat, de elfog a szűgyen és a gyűlölet is.

A film íróinak és rendezőjének, Hárs Lászlónak, Gyárfás Miklósnak

és Gertler Viktornak nagy érdeme, hogy a mulatató bohózatban sikerült nemcsak neveltségessé, hanem megvetésre és gyűlöletre méltóvá tenni a „díszmagyarosokat”. Mégis: ezen a téren lehetne jobb is a film, még következetesebben, még több szenvedélyvel ostromozhatná ezeket a gonosztevéket.

Van néhány olyan jelenet, amelyben valóban gyilkos gúnnyal mutatják fel a Horthy-üilág igazi arcát. Művészi és élesen kifejező például az a kép, amikor a szegénygyerekek kórusa kényszeredetten és elkeseredetten énekelve köszöni meg „a jó-ságos Goldmann kegyelmes asszony-nak” — az ajándékrongyokat. Vagy gondoljunk arra, amikor megjelenik a képen a „lovastengerész” volt kormányzó közismert csákója és a zenekar rázendít arra a bizonyos slágerre, hogy: „Tengerész, ó szívem tengerész...” S mire odáig jutunk, hogy „Te nem vagy hal, te nem vagy hal, csak ember...” — megjelenik Peti Sándor nagyszerű alakításában Viktor Emánuel, az olasz király. Tulajdonképpen itt kezdődik az igazi szatíra: egy szegény egyetemű half-gató véletlenül díszmagyarba öltözik, bekerül a Viktor Emánuel fogadta-tására kivonult előkelőségek csoport-jába s ezzel a végtelen kalandok sorozatába. A cselekmény mulatságos és töbnyire frissen pereg, de még több ötlet nem értett volna. Kiseb-bnyobb bajok vannak az úgynevezett „szerelem szálal”, helyesebben szákkal is. A „kegyelmes kis-asszony” és a szegény egyetemi hall-gató közt kaland meglehetősen el-csépelt ötlet.

Az egyes figurák ábrázolása jól sikerült, ráismerünk bennük a régi magyar úritársaság tipikus figuráira. Sokat segített ebben a színészek elismerésre méltó, kitűnő játéka. Jó Bánki Zsuzsa, Benkő Gyula, a két főszereplő és különösen jók a kisebb és epizódszerepeket játszó színészek: Solthi György, Lázár Mária, Peti Sándor, Darvas Iván, Keleti László, Orsolya Erzsébet, Nagy Adorján, Jákó Pál.

A Terv-mozi húsvéti kezében szintén meglepetést adott a kolézősnek. A

Fiúk a gáton

című filmet játssza, amely egyik leg-kevesebb emléke mindazoknak, akik ismerik Katajev elragadó filmjét, vagy eredeti könyvét az 1905-ös forradalom kis hőseiről. Gavrik alakjában rajzol Katajev jeledhetetlenül szép és igaz képet a mai kommunista ifjúság elő-deiről, a forradalom nagy ügyét gyerekkéjjel is megértő proletárgyerekek-ről.

Goszler Endre nyerte a kultuszminisztérium novellapályázatát

A kultuszminisztérium novellapályázatát Goszler Endre „A gépka-pács” című novellája nyerte. Az író megkapta az 500 forintos jutalmat. A bírálóbizottság figyelemreméltónak találta Bedő Lajos, Timkó István, Busa Károly, Szabó László, Nagy László és ismeretlen szerző „A por-szem” című novelláját.

EGY-KÉT FOKKAL CSÖKKEN A HŐMÉRSEKLET

A Meteorológiai Intézet jelenti: Budapest szombat délelben a hőmér-séklet 15 fok. Várható időjárás: Több-felé, főleg a délutáni órákban záporosó, zivatar. A hőmérséklet egy-két fokkal csökken.

— Nagyszabású táborozást rendez a MINSZ nagybudapesti szervezete húsvé-t hétfőn a Csillebércen. Az MDP nagybudapesti Pártbizottsága a táborozáson adja át díszes zászlóját a MINSZ-nek.

— A BESZKART értesíti az utazóközönséget, hogy húsvéti hétfőn a Magyar Szabadságharcos Szövetség motorerőképd-r-vorsenye miatt a villamosforgalomban 8 órától 14 óráig a következő korlátozá-sok lesznek: A 8-as járat Kossuth Lajos-ter—Allatkerti-út között, a 23-as járat Közvágóhid és Városliget között, a 46-os a Keleti pályaudvartól a Lövőde-terig a rendes útvonalán, azontúl pedig a 10-es útvonalán a Kossuth Lajos-terig közlekedik. A földalatti vasút Vörös-mary-utca, Körönd, Bajza-utca és Hő-ső-terre megállóinál a le- és felszállást megszünteti.

— A MFTR a Margit-híd fő pesti oldala és az alsó Margit-sziget pesti o' dala köz-zött közlekedő átkelősi járatot szombaton 16-án 16 órakor megnyitotta. A já-ratok hétköznapokon 9-től 14 óráig és 16-tól 20 óráig 30 percnként, vasár-naponként, munkaszünetes ünnepekon pedig 9-től 14 óráig és 15 órá-tól 20 óráig, ugyancsak 30 percnként köz-lekednek.